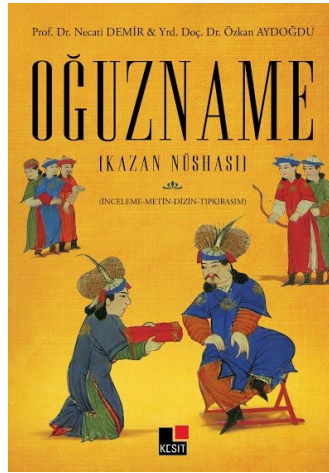

OĞUZNAME ÜZERİNE

DEMİR, Necati; AYDOĞDU, Özkan (2015). *Oğuzname [Kazan Nüshası] (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. İstanbul: Kesit Yayınları. ISBN: 978-605-9100-47-2.

Erdem UÇAR*

İsimleri, ilk kez Runik harfli metinlerde tanıklanan Oğuzlar, VIII. ve IX. yüzyıldan itibaren Maverâünnehir bölgesinde yoğunlaşmış ve X. yüzyıl itibariyle de İslamiyet'i kabul etmiştir.

Genel olarak Oğuzların kahramanlık hikâyeleri olarak tanımlanabilecek Oğuz-nâme, Oğuz boylarının ve Türklerin kültürel hayatları hakkında zengin malzemeler ihtiva eden bir tür olarak bilinmektedir. Oğuz-nâmelerin kaynağı konusunda henüz kesin bir neticeye varılmamış olsa da bu türün yaşatılmasında, kopuz eşliğinde sanatlarını icra eden sözlü geleneğin temsilcisi ozanların büyük rolünün olduğu şüphesizdir. Ancak elimizde Oğuz-nâme'ye ait yazılı kaynaklar da mevcuttur.

Oğuz-nâme veya Oğuz Kağan destanının tam orijinal metni maalesef bilinmemektedir. Destan, yazma parçalar halinde ve çeşitli rivayetler şeklinde bugüne kadar gelmiştir. Bu rivayetlere bakıldığında, genel olarak şöyle bir liste ortaya çıkmaktadır:¹ 1. Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî (öl. 1318) tarafından 1312'de Farsça olarak yazılan *Camîu't-tevârih* isimli eserin

* Doç. Dr., Gediz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüm - İzmir
erdemu@gmail.com

¹ Sertkaya, Osman Fikri (1995). Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Mülâhazalar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1992: 9-27; Mélikoff, Irène (1995). "Oghuz-Nâma". *The Encyclopaedia of Islam*. New Edition. Vol. VIII: NED-SAM. E. J. Brill. Leiden: 163a-164a.

II. cildinde yer alan “Tarih-i Oğuzân ve Türkân” başlıklı bölüm²; 2. Paris Milli kütüphanede (Suppl. turc 1001) muhafaza edilen ve eksik kısımları bulunan Uygur harfli Oğuz-nâme³; 3. Eksik kısımları bulunan Doğu Türkçesinde yazılmış Arap harfli manzum Oğuz-nâme (Uzunköprü nüshası)⁴; 4. *Camiu't-tevârih-i Celâyirî* tercümesindeki rivayetin Doğu Türkçesine tercümesi⁵; 5. Yazıcıoğlu Ali'nin *Târih-i Âl-i Selçûk*'undaki (Tevârîh-i Âl-i Selçûk, Selçuknâme, Oğuznâme) Batı Türkçesi ile yazılan rivayet⁶; 6. Ebu'l-gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terâkime ve Şecere-i Türkî'sindeki Doğu Türkçesi ile yazılan rivayet⁷; 7. Cengiz Kağan Tarihi Tercümesi⁸ (Sertkaya 1995: 9-10).

Tanıtımını yapacağımız Oğuz-nâme nüshası bu anlamda Türkoloji âleminde şimdilik en son keşfedilen Oğuz-nâme olması bakımından dikkat çekicidir. Nâşirler, bu nüshanın ilmî yayımını hazırlayarak Türk kültüründeki Oğuz-nâme çalışmaları serisine bir katkı sunmayı hedeflemiştir.

Eser, temel olarak üç ana bölümden meydana gelmektedir. Giriş, kısmında kısaca Oğuz-nâme türü hakkında bilgiler verilmiş (s. 17), daha sonra Türk edebiyatı tarihindeki Oğuz-nâme türündeki eserler sıralanıp haklarında kısaca açıklamalar yapılmıştır (s. 18-19). Giriş bölümünün en önemli kısmı olan “2. Kazan Oğuznamesi” başlıklı bölümde Kazan Oğuz-nâmesinin nüsha bilgileri izah edilmiştir. Buna göre, nüsha, bugün Tataristan Fenler Akademisi, G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü Elyazmaları ve Tekstoloji Mirashanesi adlı arşivde, 39. koleksiyon, 152. numarada kayıtlıdır. Nüsha, Tatar arkeolog Seyit Vahidi'nin eşi tarafından 1962'de kütüphaneye bağışlanmıştır.

Nüshanın başı yoktur. Bu nedenle nüshaya verilen “Kazan Oğuznamesi” adının itibarî olduğunu belirtmemiz gerekir. Ayrıca eserin içeriğine bakıldığında sadece Oğuz Han hakkında bilgilerin olmadığı da görülmektedir, ancak eserin başlığında “Oğuzname” adının bulunma ihtimalinin de yüksek olduğunu ifade etmemiz gerekir.

² Bk. Bk. Togan, A. Zeki Velidi (1972). *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlil*. İstanbul: Enderun Kitabevi; Özgüdenli, Osman Gazi (2008). “Reşidüddin Fazlullah-ı Hemedânî” Maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 35: Resûliler-Sak. Ankara: 19c-21b.

³ Bk. Willy Bang ve Reşit Rahmeti Arat tarafından yapılmıştır: bk. Bang, Willy; Rachmati, G. R. (1932). *Die Legende von Oghuz Qaghan*. Berlin: Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse.

⁴ Bk. Erarşlan, Kemal (1976). Manzum Oğuznâme. *Türkiyat Mecmuası*. C. 18: 169-236+VIII.

⁵ Bk. Sızdıkova, Rabiga Galiyevna (1989). *Yazık Cami'at Calairi*. Alma-Ata.

⁶ Bk. Erarşlan, Kemal (1995). Yazıcı-zâde'nin Oğuz-nâme'si. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1992: 29-35.

⁷ Bk. Ölmez, Zuhâl Kargı (1996). *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soy Kütüğü)*. Ankara: Simurg Yayınları.

⁸ Bk. Kaçalın, S. Mustafa (1990). *Çiñggis Kağan Tarihi Çevirisi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı. İstanbul. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]

Nüşanın fiziksel özellikleri şöyledir: Nüsha 108 varaktan (218 sayfa) müteşekkildir. Sayfa boyutları 28x17,5 cm olup her sayfada 12 satır bulunur. Nüşanın yazarı, yazılma yeri, müstensihi ve istinsah tarihi, vs. belli değildir. Muhtemelen başta eksik olan kısımda bu bilgiler mevcuttu. Ancak, nüshada bir yerde Rum’a [Anadolu’ya] padişah olan Sultan Selim Han’dan bahsediliyor. Buna göre, nüshanın XVI. yüzyılın sonlarına doğru yazıldığı tahmin edilebilir.

Giriş bölümünün sonunda, nâşirler eserin dili ve üslûbu hakkında genel olarak değerlendirmelerde bulunur (s. 26-28). Buna göre, nüshanın dili Çağatay Türkçesinde [Doğu Türkçesi] olmakla beraber, eser Oğuz Türkçesinden özellikler de barındırmaktadır.

Kitabın “Birinci Bölümünde” (s. 33-87) Kazan Oğuz-nâmesi sesbilgisi ve şekilbilgisi yönünden ayrıntılı olarak incelenmiştir. “İkinci Bölümde” (s. 91-175) nüshanın metin neşri yer alır. Neşirde metin Türkiye Türkçesine aktarılmamıştır, ancak nâşirler metindeki ayet ve hadislerden yapılan alıntıları dipnotta Türkçesini vererek okuyucunun metini daha iyi anlamasını sağlamıştır.

OĞUZNAME

[1] ⁽¹⁾ Ez cüzânüñ da’vâ-yı benedliğünde rañbül-lisân meğis didesi ⁽²⁾ bediyî-i fıratında serâşme ve hayrân kalmuş, *sâhibâne men teneczele kânûs* ⁽³⁾ *kenâtili’-in idrâkî’-i şâkilî ve’-erfânî ve’-inâduşse sâhibü cedîdihî ‘an vâsî’⁽⁴⁾e-zâdânî ve’-evlâdî’⁽⁵⁾*. Ve salâvât-ı zâkiyâ ve tahyîyâ ve âfiyâi nâşîr-â nîr ⁽⁶⁾ pâk ol şâhîb-i idrâk *mâ’arefatke-kâbil-i miñvel kânîl nebyân ve kâfirî* ⁽⁷⁾ *kânîl kemân meşfûyez’-i reh-nâmâ-yı akvem-i sâbilî ve pâyâ-yı ve mâ’ Muğanovvedü’-ül revâilân ⁽⁸⁾ ferd fakr em kâbilî’-vâsâlî’⁽⁹⁾* hayrîdâ-fâlekî-i şifâ *Hzret-i Muhammed Mustafa* ⁽¹⁰⁾ *akylî’-i tahyîyâtil ve’-selâm ve anîl âl-i meçâmim ve aşâb-ı kirân ve hulefâ-i ‘îzâm öziñe ⁽¹¹⁾ olsun kim ser halâk-ı erbab-ı dîn ve merkez-diyârî-i cih-â yakîn ve müverrih-ı şâhb-ı ⁽¹²⁾ selet ve mu’arrîf-i esir men ‘arecî’⁽¹³⁾ tururlar.*

Annâmê bu’dü erbab-ı belâğat ve şâhîb-ı ⁽¹⁴⁾ fâşîkata mestür olmaya kim ekser-i evkâf ferhünde sâ’ib-ı sâillân ⁽¹⁵⁾ hilâfet-i nijâd ve hakan-ı ferîste-nihâd fâkemîder Feridün-fer miñe-i sipîh ⁽¹⁶⁾ cihân-bîñi. ⁽¹⁷⁾ Hükûk dül-mân-ı ağımlî’-şâkî kâ’im hâkâm bin el-İpâm bin ⁽¹⁸⁾ el-İpâm el-bâkân ⁽¹⁹⁾ ‘îlîşân bülend-mekân Oğuz Hân-ı Türkmân-ı şâhb-kurân ⁽²⁰⁾ zeymî’lâhu *serî-i sâhanata be-vücûdihî ve aña’a’-ale’-âlemine ervâr-ı ‘adlîhi ve cüdâhî’⁽²¹⁾*.

⁽¹⁾ İbâki’-i ad-ı dâim dîyîm iyte
Serî-i sâhanata lâşîm iyte

⁽²⁾ Bu cürb-ı cenbert devr edigince
Semî aseyîresi seyr edigince

⁽¹⁾ Akalara ve anlayışlara Za’ımın varlığını kavramasını uzak ve nefretleri kırılmalarını dipnometin ve vâkıfîtinin aisi kâşîrî (Altân)’nın sıfatlarına nazik sözler.
⁽²⁾ *Erce bu nebi odusu ve “Za’ım bu kâşîrî odusu” sormam bîğilî odum.*
⁽³⁾ Muhammed anevî bu peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. (Âl-i İmân sûresi, 144. ayet. <http://okyanus.diyadinet.gov.tr/Katim.asp?3.144>).
⁽⁴⁾ *Mân ‘arecî’ azîzâñ fe fâd’ ‘arecî’ rabûbîti.* (Kim neflisini tamam rabîbîti tam.) meşâhîdî hadîsi peşî be-râñnâ vâdî.
⁽⁵⁾ Altân’ın varlığıyla onun salâvatını süslüyor ve diğerleri onun adâletinin ve cümleliğinin mülâzımı yapar.

Neşirden örnek bir kısım (s. 91)

“Üçüncü Bölümde” dizin, kaynakça ve nüshanın tıpkıbasımı bulunur. Dizin kısmında (s. 179-369) metindeki bütün kelimeler listelenip kökenleri de gösterilmiştir. Tıpkıbasım bölümünde (s. 218-590) neşirdeki sırasına göre nüshanın sayfa resimleri siyah beyaz olarak okuyucunun istifadesine sunulmuştur. 1998’de Ahmet Veli Menger Vakfı sınırlı sayıda da olsa bu nüshanın tıpkıbasımını neşrederek büyük bir hizmeti gerçekleştirmişti. Bu çalışmada da Ahmet Veli Menger Vakfının tıpkıbasımını esas alınmıştır. Nüşanın resimlerinin metnin neşri ile aynı ciltte yer alması okuyucular açısından oldukça faydalı olmuştur.

“Kazan Oğuznamesi, bazı konularda diğer Oğuznamelere göre daha kapsamlı bilgi vermektedir. Bu eser, diğer Oğuznamelerde bulunmayan bilgilere de sahiptir. Bu durum eseri çok önemli kılmaktadır” (s. 29) Gerek ihtiva ettiği kültürel ve edebî malzeme bakımından gerekse filolojik bakımdan büyük öneme sahip bu eseri, gayretli bir çalışmanın neticesinde neşrederek Türk filolojine kazandıran Necati DEMİR ve Özkan AYDOĞDU’yu tebrik etmek isterim. Son yıllarda Türkoloji alanında yayımladığı birçok çalışma ile övgüyü hak eden Kesit Yayınlarını da bu eseri Türkoloji âlemine kazandırdığı için tebrik etmeden geçemeyeceğim.